

راهنمای تخصصی مداخلات مددکاری اجتماعی در مراقبت از خانواده و طلاق

سرپرست تیم تدوین:

دکتر ملیحه عرشی

دکترای مددکاری اجتماعی و عضو هیئت علمی دانشگاه علامه طباطبائی و توانبخشی

تیم تدوین (به ترتیب حروف الفبا):

ایوب اسلامیان ، مرضیه تکفلی، تهیمنه ریحان صفت

بهمن صدیق ، ماندانا کریمی

دفتر توانمندسازی خانواده و زنان معاونت فرهنگی و امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور

عنوان و نام پدیدآور	راهنمای تخصصی مداخلات مددکاری اجتماعی در مراقبت از خانواده و طلاق / سرپرست تیم تدوین ملیحه عرشی؛ تیم تدوین (به ترتیب حروف الفبا) ایوب اسلامیان... و دیگران؛ [برای] دفتر توانمندسازی خانواده و زنان معاونت فرهنگی و امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور.
مشخصات نشر	تهران: سازمان بهزیستی کشور، انتشارات، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	۲۴۶ ص.؛ ۲۲ × ۲۹ س.م.
شابک	978-600-6569-88-8
وضعیت فهرست نویسی	فیبا
یادداشت	تیم تدوین (به ترتیب حروف الفبا) ایوب اسلامیان، مرضیه تکفلی، تهیمنه ریحان‌صفت، بهمن صدیق، ماندانا کریمی.
موضوع	خدمات اجتماعی خانواده
موضوع	Family social work
موضوع	خدمات اجتماعی
موضوع	Social service
موضوع	طلاق
موضوع	Divorce
شناسه افزوده	عرشی، ملیحه، ۱۳۵۶ -
شناسه افزوده	اسلامیان، ایوب، ۱۳۶۸ -
شناسه افزوده	سازمان بهزیستی کشور. دفتر توانمندسازی خانواده و زنان
شناسه افزوده	سازمان بهزیستی کشور. واحد انتشارات
رده بندی کنگره	HV ۹۷
رده بندی دیویی	۶۱/۳۲
شماره کتابشناسی ملی	۵۹۳۱۲۷۶

انتشارات سازمان بهزیستی

راهنمای تخصصی مداخلات مددکاری اجتماعی

در مراقبت از خانواده و طلاق

سرپرست تیم تدوین:

دکتر ملیحه عرشی

دکترای مددکاری اجتماعی و عضو هیئت علمی دانشگاه علوم بهزیستی و توانمندسازی

تیم تدوین (به ترتیب حروف الفبا):

ایوب اسلامیان، مرضیه تکفلی، تهیمنه ریحان‌صفت، بهمن صدیق، ماندانا کریمی

شابک: 978-600-6569-88-8

ناشر: انتشارات سازمان بهزیستی

نوبت چاپ: اول، ۱۳۹۸	شمارگان: ۱۰۰۰	قیمت: اهدایی
چاپ و صحافی:		

همه ی حقوق مادی و معنوی این اثر برای مولفین محفوظ است.

تکثیر و انتشار این اثر به هر صورت، از جمله بازنویسی، فتوکپی، ضبط الکترونیکی و ذخیره در سیستم های بازیابی و پخش، بدون دریافت مجوز کتبی و قبلی از مولفین به هر شکلی ممنوع است.

این اثر تحت حمایت «قانون حمایت از حقوق مولفان، مصنفان و هنرمندان ایران» قرار دارد.

فهرست مطالب

۵	تقدیر و تشکر
۱۱	مقدمه معاون وزیر و رئیس سازمان بهزیستی کشور
۱۵	مقدمه معاون امور اجتماعی سازمان بهزیستی کشور
۱۷	معرفی راهنما
۲۵	گروه هدف و مخاطبین راهنما
۲۷	اصطلاحات و مفاهیم
۳۳	فصل اول- مبانی نظری
۳۴	۱-۱ رویکرد مدیریت مورد
۳۹	۲-۱ نظریه سیستم‌ها
۴۱	۳-۱ رویکردهای مراجع محور
۴۱	۱-۳-۱ نظریه توانمندسازی
۴۴	۲-۳-۱ رویکرد مبتنی بر توانمندی‌ها
۴۶	۳-۳-۱ درمان کوتاه‌مدت متمرکز بر راه حل
۵۱	فصل دوم - فرایند مددکاری اجتماعی در مداخلات طلاق و مراقبت از خانواده
۵۹	۱-۲ مرحله اول: پذیرش
۶۰	۱-۱-۲ خودآگاهی مددکار اجتماعی
۶۴	۲-۱-۲ گشودگی و پذیرش بی قید و شرط مراجع
۶۸	۳-۱-۲ فردیت مراجع
۷۲	۲-۲ مرحله دوم: برقراری رابطه
۷۲	۱-۲-۲ گوش دادن فعال

۷۵	۲-۲-۲ همدلی با مراجع.....
۷۹	۳-۲ مرحله سوم: مصاحبه.....
۷۹	۱-۳-۲ هدفمندی مصاحبه.....
۸۱	۲-۳-۲ تکنیک انعکاس/بازخورد دادن.....
۸۴	۳-۳-۲ تکنیک سوال پرسیدن.....
۸۵	۴-۳-۲ تکنیک تصریح و روشن سازی (شفاف سازی).....
۸۶	۵-۳-۲ تکنیک اکتشاف.....
۸۷	۶-۳-۲ تکنیک استدلال منطقی.....
۸۸	۱-۴-۲ مرحله چهارم: ارزیابی.....
۹۴	۵-۲ مرحله پنجم: شروع مداخله.....
۹۴	۱-۵-۲ هدف: ارزی مبتنی بر ارزیابی.....
۱۰۰	۲-۵-۲ قرارداد: سبب یا مراجع.....
۱۰۷	۳-۵-۲ ملاحظات اخلاقی.....
۱۰۸	۶-۲ مرحله ششم: مداخلات اولیه.....
۱۱۱	۱-۶-۲ شیوه برقراری ارتباط میان اعضای خانواده.....
۱۱۷	۲-۶-۲ راهبردهای مقابله با مسائل مشکلات در خانواده.....
۱۲۰	۳-۶-۲ اختلاف و تعارض در خانواده و شیوه های دانش و ولیه برای حل تعارض و میانجیگری.....
۱۲۸	۷-۲ مرحله هفتم: مداخلات ثانویه.....
۱۳۰	۱-۷-۲ تیم سازی، شبکه سازی و کار تیمی.....
۱۳۴	۲-۷-۲ حمایت یابی در مددکاری اجتماعی.....
۱۳۸	۳-۷-۲ مدافعه گری در مددکاری اجتماعی.....
۱۴۱	۴-۷-۲ مداخلات تخصصی با مشارکت اعضای تیم.....
۱۴۲	الف- اختلالات روانپزشکی.....
۱۴۵	ب- اعتیاد.....
۱۴۹	ج- اختلالات جنسی.....
۱۵۲	د- کار با موارد روابط فرارزشجویی / پیمان شکنی.....
۱۵۶	ه- حل اختلاف در بحران.....
۱۶۳	و- مباحث حقوقی.....

۱۶۷	ز- مداخلات پس از طلاق برای زوجین: از سوگ تا پذیرش
۱۷۰	ح- ارتباط با فرزندان پس از طلاق
۱۷۸	۲-۷-۵ ارزشیابی و مرور فرآیند و مداخلات
۱۸۲	۲-۸-۸ مرحله هشتم: خاتمه و پیگیری (پس از مداخله)
۱۸۲	۲-۸-۱ انتقال و ارجاع
۱۸۴	۲-۸-۲ پایان دادن
۱۸۶	۲-۸-۳ پیگیری
۱۸۸	۲-۸-۴ گزارش نویسی
۱۹۱	منابع
۱۹۳	پیوست ۱
۱۹۵	مفاهیم حقوقی مرتبط با رضایت داده
۲۰۳	پیوست ۲
۲۰۵	مسائل و احساسات مراجعان پس از طلاق
۲۱۹	پیوست ۳
۲۲۱	فرم های مورد نیاز

مقدمه معاون وزیر و رئیس سازمان بهزیستی کشور

خانواده از مهمترین نهادهای اجتماعی است که اساس و پایه حیات اجتماعی محسوب می‌شود. خانواده تأثیر به سزایی در تعادل روانی، عاطفی و اجتماعی افراد داشته و به عنوان اولین کانون اجتماعی شدن، متضمن پذیرش نقشهای اجتماعی و هم‌آئی با هنجارهای اجتماعی است. خانواده به عنوان مهم‌ترین عنصر حمایت اجتماعی، نقش مهمی را به عنوان سپر محافظ برای تک تک اعضا ایفا می‌کند. اما همین خانواده در رهگذر زندگی دستخوش انواع تنش‌ها و مشکلات عدیده‌ای نیز می‌گردد؛ کودک‌آزاری، همسرآزاری و سایر انواع خشونت خانگی، طلاق، پیمان‌شکنی و.... از مهمترین این پدیده‌هاست. این در حالی است که تأثیر مخرب اختلافات و مشکلات خانواده به جامعه تسری می‌کند و آثار منفی آن گریبان‌گیر اجتماع نیز می‌شود.

طلاق می‌تواند از مهمترین معضلات مرتبط با خانواده باشد و در عین حال پدیده‌ای اجتماعی است که می‌تواند عواقب ناگواری را برای افراد، خانواده و جامعه به دنبال داشته و موجب بروز پاره‌ای از آسیب‌های اجتماعی دیگر شود. زنانه‌شدن فقر، آسیب‌های روانشناختی کودکان طلاق، پیدایش اشکال آسیب‌زای روابط جنسی و.... تنها برخی از این پیامدهایی است که ممکن است به دنبال طلاق به وجود آیند.

از طرف دیگر به رغم ارائه خدمات تخصصی نیز زندگی مشترک تعدادی از زوجها به طلاق خواهد انجامید و حتی در مواردی می‌توان مصلحت را در این انتخاب دید. در این موارد کمک به زوجین برای داشتن زندگی سالم و توأم با آرامش پس از طلاق از مهمترین مداخلاتی است که معمولاً در دایره‌ی

مداخلات رایج مغفول مانده است.

از همین رو، پیشگیری از طلاق و در عین حال مراقبت و تقویت بنیان خانواده‌ها، تلاش روشمند برای ماندگاری زندگی زوج‌ها، مدیریت و کاهش عوامل آسیب‌زا در خانواده‌هایی که دستخوش طلاق می‌شوند از اولویتهای سازمان بهزیستی کشور به عنوان یکی از دستگاه‌های مسئول در امر کاهش آسیب‌های اجتماعی کشور و ارتقاء بهزیستی و کیفیت زندگی شهروندان ایرانی است. سازمان بهزیستی با توکل با یاری خداوند امیدوار است با ارائه خدمات تخصصی و مبتنی بر شواهد و تجارب علمی، توفیق موفقیت در مراقبت از خانواده‌ها، کاهش دامنه‌ی فراوانی و پیامدهای مربوط به آسیب‌های مربوط به خانواده کسب کند. در این میان طلاق به واسطه‌ی مسائل و مشکلات عدیده‌ای که به دنبال دارد، از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. سازمان بهزیستی تا به امروز به انحاء مختلف، در طرح‌ها و اقدامات متعددی، خدمات خود را به صورت مستقیم و غیر مستقیم به زوجین در معرض طلاق ارائه کرده است. دامنه‌ی این خدمات از قبل از ازدواج نظیر مشاوره‌های قبل از دواج شروع و تا مرحله‌ی تقاضای طلاق از دادگاه و حتی بعد از طلاق را نیز پوشش می‌دهد.

این درحالی است تجارب بانینی تخصصان مختلف نشان می‌دهد در صورت دریافت خدمات تخصصی، امکان انصراف درصد بالایی از تقاضای طلاق و بازگشت به زندگی مشترک وجود دارد. زوجین متقاضی طلاق با دریافت این خدمات تخصصی می‌توانند ضمن ادامه‌ی زندگی مشترک از یک زندگی توأم با رضایت و آرامش برخوردار شوند.

با این توضیحات راهنمای پیش‌رو که توسط جمعی از متخصصین در حوزه‌های مرتبط با هدف مراقبت از خانواده‌ها و ارائه خدمات تخصصی به افراد متقاضی طلاق تأمین شده، از رویکرد نوین مدیریت مورد بهره گرفته است. این رویکرد ضمن بررسی‌های تخصصی به عنوان یک رویکرد اثربخش شناخته شده و امید است که ارائه خدمات توسط تیم متخصصان در این حیطه بتواند رویه‌ی کار تیمی را گسترش داده و از تک‌نوازی در زمینه‌ی آسیب‌های اجتماعی که چند عاملی هستند، بکاهد.

ارائه خدمات تخصصی، هماهنگ و یکپارچه هدفی است که این راهنما در ارائه خدمات به متقاضیان طلاق در پیش گرفته است. امید است استفاده از این راهنما بتواند مددکاران اجتماعی و سایر حرفه‌های یاورانه را (که به نحوی در سازمان بهزیستی و مراکز مرتبط با سازمان مشغول به ارائه خدمت هستند)، در ارائه خدمات تخصصی و علمی به متقاضیان طلاق کمک نماید تا در نهایت بتوان از بار سنگین این آسیب و پیامدهای متعاقب آن کاست.

در آخر لازم است از معاونت فرهنگی و امور اجتماعی به ویژه دفتر توانمندسازی خانواده و زنان و همکاران و متخصصان گرانقدری که در تدوین این راهنما نقش داشته‌اند نهایت تشکر را داشته باشیم.

دکتر وحید قبادی دانا

معاون وزیر و رئیس سازمان بهزیستی کشور

www.ketab.ir